

1. Podaci o dobru

Lokacija

Graditeljska cjelina Sultan Ahmedove džamije sa Medresom se nalazi u centru Zenice, u Ulici Muhameda Seida Serdarevića br. 35. i obuhvata k.č. br. 882 i 884, k.o. Zenica II.

Historijski podaci

Nema podataka o vremenu gradnje Sultan Ahmedove džamije. Pretpostavlja se da je ovo najstarija džamija u Zenici i da je napravljena na temeljima još starije džamije istog naziva iz XVI stoljeća. O tom događaju nije ostao sačuvan niti jedan pisani trag - tarih ili vakufnama ili sličan dokument. Pretpostavka je da se gradila iza 1675. godine, jer je navodno, u haremu džamije postojao nišan koji je M. Mujezinović datirao u 1086. hidžretsku (1675/1676) godinu. Prema tim podacima, na nišanu, visine 1 m i osnove 20 X 25 cm, sa precizno klesanim turbanom u gužve, bio je isklesan s jedne strane nišana ovaj natpis:

*„Ovo je grob umrlog i upokojenog Muhamed efendije, imama.
Za njegovu dušu prouči Fatihu. Godina 1086 (1675/1676)“
(M. Mujezinović, str.430)*

Ovaj nišan nije pronađen.

Iznad ulaznog portala nalazi se tarih u kome je navedena godina i obnovitelj džamije - Abdulah Aziz han, praunuk veličanstvenog cara careva Ahmeda III (1703-1730) koji je, prema istom tarih, podigao ovaj objekat.

Iz jednog dokumenta na turskom jeziku, pisanog *hati-divanijom*, razabire se da je izvršen popravak ove džamije za vrijeme vladavine sultana Abdula Medžida, 26. muharema 1267. hidžretske (1849/1850) godine. (A. Ahmić, str. 14)

Džamija je ponovno obnovljena 1872. godine, nakon velike poplave koja se desila u Zenici 1869. godine. Sljedeća značajnija obnova uslijedila je 1914. godine i nakon toga 1986/1987. godine, kada su izmijenjene elektroinstalacije, rekonstruiran krov i strop.

1996. godine, Islamska vjerska zajednica, u saradnji sa Turskim bataljonom, izvršila je posljednju obnovu džamije.

Objekat Medrese podignut je najvjerovatnije u isto vrijeme kada i objekat džamije. Pisanih podataka nema, ali različiti pisani dokumenti iz XX stoljeća svjedoče o njenom postojanju. Tako podatak iz Uruđbenog zapisnika iz 1910. godine navodi da se šalje muftiji u Travnik 14 komada *šehadetnama* koje će se nakon rješavanja uručiti svršenicima ove medrese. (I. Babić, str. 9)

U toku 1923. godine, donijeta je odluka da se objekat stare medrese sruši i izgradi nova zgrada. Gradnja nove medrese je trajala do 1927. godine. Medresa je zvanično otvorena 23. septembra 1927. godine. Vijest o tome su zabilježili mnogi dnevni i periodični listovi, a posebno *Pravda*, glasilo Jugoslovenske muslimanske organizacije. (Babić, str. 44)

Do 1941. godine i dvije godine poslije rata, zgrada je korištena kao medresa, da bi potom prestala s radom. U nju je smještena Muzička škola, a nešto kasnije i stanica Narodne milicije, da bi 1954. godine bila pretvorena u stambeni objekat. 1959. godine, zgrada je, na osnovi Zakona o nacionalizaciji, postala društveni prostor. Dugi niz godina o objektu se nije niko starao. Međutim, u ljeto 1967. godine, na inicijativu direktora zeničkog Muzeja, prikupljena su sredstva za obnovu ovog objekta, a prvi radovi su počeli 13. jula 1968. godine.

Nakon obnove, u zgradu je useljen Muzej i njegova arheološka zbirka, sve do 1992/1993. godine kada je objekat vraćen u vlasništvo Islamske vjerske zajednice.

Godine 1996, zajedno sa Sultan Ahmedovom džamijom, uslijedila je njena obnova.

2. Opis dobra

Džamija

Sultan Ahmedova džamija pripada tipu jednodostornih džamija, pokrivenih četvorostornim krovom i kamenom munarom prislonjenom uz objekat.

Džamija ima dimenzije oko 20,50 X 14,90 m. Sastoji se od jednodostornog molitvenog prostora, trijema sa sjeverozapadne strane i kamene munare sa jugozapadne strane. U enterijeru, džamija je natkrivena drvenom ravnim tavanicom, a sa vanjske strane je pokrivena kosim četverostrešnim krovom.

Sa sjeverozapadne strane objekta nalazi se **trijem sa sofama**, sa srednjim prolazom čija je širina oko 3,00 m. Od nivoa terena, sofe su podignute u prosjeku za 50 cm. Krov trijema nosi ukupno 10 drvenih kvadratičnih stupova sa pritesanim stranicama. Dimenzije presjeka stupova iznose približno 25 x 25 cm. Stupovi su međusobno povezani gredom i lučnom drvenom konstrukcijom sa ispunom od drvenih letvica. Sa ulazne strane vidljivo je pet lukova, a sa bočnih strana nalaze se po dva luka. Ograda sofa je od profiliranog drveta i novije je izrade. Pod sofa je djelimično izrađen od drveta, a djelimično je popločan keramičkim pločicama.

Centralnim dijelom prostora sofa dominira **portal**, plitko izvučen iz ravni džamijskog zida. Portal je pravougaonog oblika i oivičen je dvostrukom profilacijom bojenom zlatnom i smeđom bojom. Portal je u gornjoj zoni završen formom dvostrukog vitičastog luka ispod koje se nalaze tri kružne dekoracije – sa strana se nalaze dvije kružne rozete, a između njih treća, unutar koje je napisano "Allah".

Širina ulaza u džamiju iznosi oko 1,60 m. Nadvratnik je izrađen u formi polukružnog luka u najvjerovatnije je riječ o kamenim lučnim segmentima. Širina nadvratnika iznosi oko 30 cm. Lučni nadvratnik je dodatno naglašen polukružnom profilacijom bojenom zlatnom bojom. Na džamiji nije vidljiv prag. U jednoj od naknadnih intervencija, kojih je bilo obilje na ovom objektu, dodan je dekoriran drveni okvir, koji prati formu portala. Središnji dio portala zauzimaju dvokrilna drvena vrata

Iznad ulaza u džamiju se nalazi sljedeći natpis:

*Hvala Allahu,
ovaj car čiji je ugled poznat cijelom svijetu, tj. Abdulah Aziz han,
oličenje dobrote i uprave, obnovivši džamiju svoga pradjeda,
veličanstvenog cara careva Ahmeda, sazida ovaj uzvišeni hram.
Tako divan stil i privlačno djelo ispunjeno izdašnom pomoću Božijom,
ljudsko oko nije vidjelo.
Neka Svevišnji Bog ovjekovječi hilafet veličanstvenog osnivača,
trajno ukrašen pravdom i brižljivošću.
Njegov naročiti blagositelj Hazim reče joj potpuni hronostih.
Ahmedija dade vjericima potpun sjaj.
Godine 1288.
Napisao Zeničanin Mula Salih Hamza.
(A. Ahmić, str. 14)*

U centralnom molitvenom prostoru, uz sjeverozapadni, jugozapadni i sjeveroistočni zid postavljen je **mahfil** kome se pristupa preko drvenog stepeništa, postavljenog uz sjeverni ugao džamije. Mahfil ima širinu preko 2 m. Drvena konstrukcija mahfila se oslanja na hatule, postavljene u zidovima objekta i na konstrukciju koju sačinjavaju drvene grede, debljine 18 cm, oslonjene na osam drvenih stupova, visine oko 2 m. Stupovi su završeni jednostavnim kapitelom, visine oko 20 cm. Stupovi su bojeni bijelom, dok su njihove ivice obojene zlatnom bojom. Grede su sa prednje strane bojene smeđom masnom bojom. Stupovi su završeni bogato dekoriranim drvenim sedlima. Na sredini mahfila nalazi se drvena, konzolno izbačena platforma za mujezina. Ograda mahfila je izrađena od drveta i ima visinu od 90 cm. Konstrukcija mahfila sakrivena je drvenim daskama, dekoriranim geometrijskim ukrasima, sačinjenim od niza drvenih letvica.

U gornjoj zoni mahfila nalazi se osam drvenih stupova, dimenzija istovjetnim stupovima koji se nalaze u prizemlju. Sa prostora mahfila, u zapadnom uglu džamije, nalazi se ulaz kroz koji se penje na munaru džamije.

Prostor **mihraba** ima širinu od oko 2,00 m i visinu oko 4,00 m. Izvučen je iz ravni zida za oko 5 cm. Profilirani okvir ima širinu od 50 cm, a sedmostrana mihrapska niša je široka 88 cm. U mihrabu se nalaze tri reda horizontalno položenih stalaktita. Mihrab je završen na sličan način kao i portal – formom vitičastog luka.

U džamiji se nalaze drveni **ćurs** i drveni **minber** sastavljen od portala sa stepeništem i ogradom, gornjeg dijela koji nose četiri stupa povezana vitičastim lukom i bočnih trouglastih stranica. Minber je bojen kao i ostali dijelovi džamije.

Ispod četvorostornog krova džamije se nalazi ravna drvena tavanica bojena u bijelo i dodatno dekorirana talasastim letvama bojenim u smeđe. Daske tavanice prate smjer zidova i međusobno se spajaju pod uglom od 45 stepeni. Sredina stropa džamije je kvadratična, a u njenom centru se nalazi osmougona forma iz koje se spušta luster.

Prozorski otvori na džamiji su postavljeni u dva pojasa. U donjem horizontalnom pojasu na jugoistočnoj strani se nalaze četiri prozora, na sjeverozapadnoj fasadi dva, na sjeveroistočnoj strani ponovno četiri i na jugozapadnoj strani tri prozorska otvora. Jedan prozorski otvor sa ove strane je zazidan i pretvoren u dolaf.

Prozori gornjeg horizontalnog pojasa prate ritam prozorskih otvora u prizemlju. Na jugozapadnoj strani se u gornjem pojasu nalaze četiri prozorska otvora.

Prozori u donjem horizontalnom pojasu imaju pravougaon oblik, mada je sa vanjske strane izvedena maska od drveta, tako da se stiče dojam da su završeni polukružno. Prozori u gornjem pojasu imaju završetak u formi polukružnog luka.

Zidovi džamije su urađeni od čerpića i njihova debljina iznosi u prosjeku 90 - 95 cm. Sa vanjske strane zidovi su danas omalterisani produžno - cementnim malterom. U enterijeru zidovi su, također, omalterisani i okrečeni. Do visine od 1,20 m po zidovima je pokovana drvena lamperija.

Džamija je pokrivena četvervodnim krovom. Pokrov je od bitumenizirana šindra, a krovna konstrukcija je ispod pokrivača drvena. Nije poznato kojim krovnim pokrivačem je izvorno džamija bila pokrivena.

Visina kamene **munare** bez alema iznosi 31 m. Munara je izvedena od kamena i omalterisana. Sastoji se od postolja, poligonalnog tijela munare (12 strana), šerefe, kace i završne kupe sa metalnim alemom. Šerefa je vrlo bogato dekorirana obiljem floralnih i geometrijskih motiva (drvo bora, čempres, trouglovi, vaza sa cvijećem, vijenci, zvijezde...). Svaka od strana šerefe je ukrašena različitim motivom i uokvirena viticama. Sve dekoracije su bojene živim bojama. U unutrašnjosti munare je postavljeno kameno stepenište.

Oko džamije se nalazi manji **harem** sa nekoliko starih nišana i osmougaoni **šadrvan** koji je napravljen 1927. godine. Konstrukcija šadrvana oslonjena je na osam kvadratičnih stupova koji leže na betonskim bazama. Pokriven je limom.

Medresa

Ovaj objekat pripada medresama sa otvorenim dvorištem. Ima kvadratičnu osnovu, dimenzija oko 28 X 28 m. Prizemni je objekat u čijoj sredini se nalazi atrijum, dimenzija 11,60 X 7,20 m, sa velikim kamenim šadrvanom, rađenim 1969. godine u Splitu za potrebe Muzeja, i drvenim trijemom iz koga se ulazi u sobe (danas ured muftije, biblioteka i sl.). Konstrukcija trijema oslonjena je na 24 drvena stupa. Pod atrijuma je kaldrmisan. Ulaz u objekat se nalazi sa jugoistočne strane, naspram ulaza u džamiju. Na ovoj fasadi osim vrata nalazi se i 6 pravougaonih prozorskih otvora, kao i na sjeveroistočnoj strani. Na jugozapadnoj strani nalazi se pet prozorskih otvora. Sjeverozapadna fasada je zatvorena gradnjom novoga objekta, tako da prozorskih otvora sa ove strane nema.

Objekat je građen od kamena i omalterisan je produžno-cementnim malterom. Zidovi u enterijeru su krečeni u bijelo. Pod i tavanica objekta su urađeni od drveta. Medresa je pokrivena dvostrešnim krovom i crijepom kao krovnim pokrivačem.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Na osnovi zakonske odredbe, a rješenjem Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti NR Bosne i Hercegovine u Sarajevu, broj 576/53 iz 1953. godine, Sultan Ahmedova džamija u Zenici stavlja se pod zaštitu države.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Na Sultan Ahmedovoj džamiji i medresi nikada nije provedeno sistemsko istraživanje i analiza objekata (arhitektonska, umjetnička i dr.), pa je posao koji je urađen za ovu prigodu, zapravo, prvi takav projekat.

Džamija je obnovljena **1872. godine**, nakon velike poplave koja se desila u Zenici 1869. godine, kada su najvjerovatnije dodati barokni dekorativni elementi.

Sljedeća značajnija obnova uslijedila je **1914. godine**, kada je uvedena električna rasvjeta u objekat.

Godine **1986/1987.** učinjeni su građevinski zahvati na vanjskoj fasadi džamije i munare (nova fasada i krečenje, izmijenjene elektroinstalacije, rekonstruiran krov i strop).

1996. godine, Islamska vjerska zajednica je, u saradnji sa Turskim bataljonom SFOR-a, izvršila radove na objektu kom prilikom su ugrađeni klima uređaji i postavljeni na nekoliko prozora džamije. Nekoliko starih nišana iz harema je uklonjeno, a različitim vrstama pločica je popločana hodna staza na ulazu u džamiju (između dvije sofe trijema džamije).

Objekat Medrese otvoren je 23. septembra **1927. godine** na mjestu stare medrese. 13. jula **1968. godine** počeli su radovi na njenoj sanaciji. Godine 1996, zajedno sa Sultan Ahmedovom džamijom, uslijedila je njena obnova.

5. Sadašnje stanje dobra

Uvidom u stanje na terenu, ustanovljeno je sljedeće:

1. objekat je u građevinski dobrom stanju;
2. na objektu je uočen veliki broj različitih intervencija, tako da bez obimne stručne analize nije moguće utvrditi starost pojedinih elemenata;
3. na nekoliko mjesta su se javile pukotine koje su nastale usljed pucanja cementnog maltera. Oštećenja su površinska i ne predstavljaju opasnost za konstrukciju;
4. objekat je u enterijeru zadržao određenu izvornost, uprkos debelim slojevima masne boje na drvenim elementima;
5. uočeno je da nedostaje veliki broj nišana (*Mujezinović* navodi broj 50);